

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

Верховна Рада України

Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики розглянув на своєму засіданні 9 листопада 2021 року (протокол № 75) проекти законів України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (реєстр. № 3587 від 03.06.2020), поданий Кабінетом Міністрів України, та про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (реєстр. № 3587-1 від 19.06.2020), поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю., Павленком Ю.О. та Солодом Ю.В.

Як вбачається з пояснювальної записки, метою законопроекту за реєстр. № 3587 є формування на рівні кожної громади якісно нової системи забезпечення та захисту прав дітей, що дасть змогу відійти від практики інституційного догляду та виховання дітей до забезпечення безпечного догляду і виховання кожної дитини в сімейному або наближеному до сімейного середовищі.

Метою законопроекту за реєстр. № 3587-1 є створення законодавчих основ для започаткування реформи закладів інституційного догляду та виховання дітей з одночасним попередженням ризиків стрімкої реформи.

Законопроектом за реєстр. № 3587 передбачено внесення змін до 16 законів України, якими пропонується:

1) розширити підстави для позбавлення батьківських прав у зв'язку із влаштуванням дітей до інституцій;

2) зменшити терміни (з шести до двох місяців) щодо відсутності батьківського піклування як підстави для позбавлення батьківських прав (з урахуванням чинних норм частини п'ятої статті 219 Сімейного кодексу України щодо можливості усиновлення дитини без згоди батьків, у разі якщо вони протягом двох місяців після її народження не забрали її на виховання до себе в сім'ю);

3) передбачити припинення призначення та виплати державної допомоги самотнім матерям та малозабезпеченим сім'ям на дітей, влаштованих на цілодобове перебування (від чотирьох ночівель на тиждень) до закладу освіти (за винятком спеціальних закладів освіти III ступеня та випадків, коли батьки сплачують повну вартість утримання дитини у закладі);

4) визначити поняття "заклад інституційного догляду та виховання дітей" для встановлення критеріїв для закладів, що підлягають реформуванню, регламентації основних кроків реформи;

5) запровадити нові і вдосконалити існуючі механізми оплати вартості утримання дітей в закладах інституційного догляду та виховання дітей різних типів за рахунок батьків або осіб, які їх замінюють, та / або за рахунок місцевого бюджету

органу опіки та піклування, який погодив влаштування дитини до відповідного закладу;

6) переглянути типи закладів інституційного догляду та виховання дітей, у тому числі із урахуванням Закону України „Про освіту”, шляхом виключення таких типів, як школа-інтернат, ліцей-інтернат, дитячий будинок, трансформації будинків дитини у центри реабілітації та паліативної допомоги дітям;

7) передбачити:

- нормативно-правове врегулювання функціонування малих групових будинків з умовами виховання, максимально наближеними до сімейних, як альтернативи будинкам дитини, дитячим будинкам-інтернатам, іншим типам інституцій, в першу чергу для дітей з порушеннями життєдіяльності, які потребують стороннього догляду, для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переважно старшого віку, по відношенню до яких процес пошуку сімейної форми виховання ще триває;

- заборону на створення нових закладів системи інституційного догляду та виховання дітей.

Альтернативним законопроектом за реєстр. № 3587-1 не підтримуються більшість урядових ініціатив, направлених на реформування системи інституційного догляду. На думку автора законопроекту за реєстр № 3587-1, до реформи закладів інституційного догляду та виховання дітей необхідно підходити більш виважено і обережно.

На відміну від законопроекту за реєстр. № 3587, законопроектом за реєстр. № 3587-1 пропонується:

- передбачити реорганізацію та перетворення дитячих будинків та будинків дитини за погодженням відповідно з Міністерством освіти і науки України та Міністерством охорони здоров'я України, що забезпечить більші можливості для адаптації відповідних закладів для роботи в нових умовах та напрацювання досвіду реорганізації з максимальним вивченням потреб дітей та батьків;

- передбачити, що до закладів, що здійснюють соціальний захист дітей відносяться, також соціальні центри матері та дитини, соціальні гуртожитки для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, центри соціальної підтримки сімей з дітьми;

- визначити порядок функціонування закладів інституційного догляду та виховання дітей;

- вирішити питання фінансування перебування курсантів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час канікул, а також виплати їм коштів на харчування та інші побутові потреби, якщо вони не виїжджають до місць організованого відпочинку в дні канікул, або під час хвороби.

Також пропонується ряд інших термінологічних та методологічних відмінностей.

Комітет з питань бюджету зазначив, що законопроект за реєстр. № 3587 має опосередкований вплив на показники місцевих бюджетів (може призвести до збільшення видатків за умови настання випадків утримання дитини в пансіоні закладу загальної середньої освіти за рахунок бюджетних коштів). Законопроект за реєстр № 3587-1 має вплив на показники державного та місцевих бюджетів (призведе до збільшення їх видатків).

Комітет з питань освіти, науки та інновацій рекомендує Верховній Раді України прийняти за основу законопроект за реєстр. № 3587 як такий, що є більш цілісним, повним і логічним.

Комітет з питань молоді і спорту рекомендує при доопрацюванні законопроектів:

- вилучити з них норми щодо скасування безоплатного забезпечення місцями у гуртожитках, харчуванням, навчальним обладнанням та стипендіями для осіб, які здобувають мистецьку освіту, спортивну освіту, військову освіту, освіту наукового спрямування у закладах спеціалізованої освіти;

- передбачити, що норми щодо внесення батьками, які влаштували дитину до пансіону закладу загальної середньої освіти, плати за її утримання, та припинення призначення та виплати державної допомоги самотнім матерям та малозабезпеченим сім'ям на дітей, влаштованих на цілодобове перебування (від чотирьох ночівель на тиждень) до закладу освіти, не розповсюджується на батьків, які влаштували дітей до закладів спеціалізованої освіти.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, підтримуючи законопроект за реєстр. № 3587, висловив щодо нього низку зауважень, зокрема, щодо визначення пріоритетних форм тимчасового влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, в сім'ї родичів та сім'ї патронатних вихователів. Враховуючи те, що станом на 01.01.2020 в Україні створено 121 патронатну сім'ю (у деяких регіонах України патронатні сім'ї не створено взагалі, а в деяких - створена лише одна патронатна сім'я) є незрозумілим, куди будуть влаштовані діти, які залишилися без батьківського піклування, у разі відсутності у них родичів або у громаді сімей - патронатних вихователів, готових прийняти дитину.

Виключення з переліку дитячих закладів будинків дитини та дитячих будинків без розроблення ефективного механізму влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у віці до трьох років, які не були усиновлені, влаштовані під опіку, піклування, до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, малих групових будинків, суперечить забезпеченню прав та найкращих інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та реалізації реформи системи інституційного догляду та виховання дітей.

Асоціація міст України підтримує законопроект за реєстр № 3587, проте зазначає, що норма про утримання дітей в пансіонах окремих закладів загальної середньої освіти за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування може розглядатись лише за умови:

- якщо дитина влаштовується в інтернат у зв'язку з дією або бездіяльністю органу місцевого самоврядування (не створено відповідних умов в територіальній громаді, за організацію яких відповідає орган місцевого самоврядування);

- якщо орган місцевого самоврядування приймає рішення про направлення дитини до відповідного інтернатного закладу.

Національна асоціація адвокатів України вважає, що законопроект за реєстр. № 3587 підлягає доопрацюванню з розробленням фінансових механізмів забезпечення його реалізації та обов'язковим моніторингом і оцінюванням процесу

реформування системи інституційного догляду та виховання дітей та оприлюдненням цих даних.

На думку Національної академії педагогічних наук України, зменшення терміну (з шести до двох місяців) щодо відсутності батьківського піклування як підстави для позбавлення батьківських прав потребує певного перехідного періоду, після проведення належної просвітницької роботи.

Скасування безоплатного проживання, харчування в пансіонах може призвести до гальмування розвитку мистецьких, спортивних здібностей дітей та молоді. Особливо це неприйнятно для закладів спеціалізованої освіти військового (військово-спортивного) профілю в умовах необхідності зміцнення обороноздатності нашої держави.

Міністерство соціальної політики України, Міністерство молоді і спорту України та Українська асоціація районних та обласних рад підтримують законопроект за реєстр. № 3587.

Міністерство охорони здоров'я України не має зауважень та пропозицій до законопроектів за реєстр. №3587 та № 3587-1.

Міністерство культури та інформаційної політики України не підтримує законопроект за реєстр. № 3587 та зазначає, що законопроект потребує доопрацювання, зокрема, в частині виключення положення щодо введення оплати за проживання в пансіоні закладів спеціалізованої мистецької освіти. На думку Міністерства, запровадження такої оплати призведе до обмеження доступу обдарованих дітей до спеціалізованої освіти, оскільки таку освіту не зможуть здобувати найбільш вразливі категорії дітей: діти з малозабезпечених або багатодітних сімей, діти з інвалідністю та інші діти з особливими освітніми потребами тощо.

Міністерство фінансів України зазначило, що для реалізації законопроекту за реєстр. № 3587-1 у частині створення та забезпечення діяльності малих групових будинків комунальної форми власності та нової мережі центрів підтримки сімей з дітьми (по одному у кожній територіальній громаді), необхідно додатково вишукати з державного та місцевих бюджетів щонайменше 10 млрд гривень. Реалізація законопроекту за реєстр. № 3587 не потребуватиме додаткових витрат з державного бюджету.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило щодо законопроектів низку зауважень.

На думку Управління, заходи із реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, зокрема, дітей з інвалідністю доцільно проводити домірно заходам зі створення належних житлових, матеріальних та інших умов їх виховання та утримання у сім'ї.

Недостатньо обґрунтованою є законодавча пропозиція законопроекту за реєстр. № 3587 щодо припинення виплати допомоги на дітей одиноким матерям (батькам) та невключення дітей до складу малозабезпеченої сім'ї для надання державної соціальної допомоги у разі, якщо такі діти влаштовані на цілодобове перебування (від чотирьох ночівель на тиждень) до пансіонів закладів загальної середньої освіти (за винятком спеціальних закладів освіти, ліцеїв, які забезпечують

здобуття виключно профільної середньої освіти, та випадків, коли батьки сплачують повну вартість утримання дитини в закладі). Прийняття такої норми призведе до збідніння таких сімей, що у подальшому сприятиме виходу дитини із біологічної сім'ї та зростанню чисельності дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Імплементация положень законопроекту за реєстр. № 3587 щодо виключення безоплатності забезпечення місцями у пансіонах (гуртожитках), харчуванням, навчальним обладнанням, формою, спеціальним одягом осіб, які здобувають мистецьку, спортивну, військову освіту та освіту наукового спрямування у відповідних закладах спеціалізованої освіти, на практиці фактично може позбавити можливості здобувати спеціалізовану освіту у цих закладах освіти дітей з малозабезпечених, багатодітних сімей та інших незахищених верств населення, що не повною мірою узгоджується зі статтею 22 Конституції України, відповідно до якої «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод».

Недостатньо виваженим є положення законопроекту за реєстр. № 3587-1 щодо включення до закладів, завданням яких є соціальний захист дітей і профілактика правопорушень серед них, соціальних центрів матері та дитини; соціальних гуртожитків для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа; центрів соціальної підтримки сімей з дітьми, зокрема, з огляду на відмінні цілі створення і мету діяльності зазначених закладів.

З урахуванням проведеного обговорення, Комітет рекомендує Верховній Раді України:

- проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (реєстр. № 3587), поданий Кабінетом Міністрів України, за результатами розгляду в першому читанні відхилити;

- проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (реєстр. № 3587-1), поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю., Павленком Ю.О. та Солодом Ю.В., за результатами розгляду в першому читанні відхилити.

Співдоповідачем з цього питання на пленарному засіданні Верховної Ради України визначено народного депутата України - голову підкомітету у справах сім'ї та дітей Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Скрипку Тетяну Василівну.

Проекти постанов Верховної Ради України додаються.

Голова Комітету

Микита ПОТУРАЄВ

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Потураєв Микита Русланович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B040000002A672E002C9F8E00
Дійсний до: 19.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-14/03-2021/352049 від 15.11.2021

705725